

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TEMEL DEMOKRATİK DEĞERLERE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ

Investigation Of The Perceptions Of Elementary School Students About Basic Democratic Values

Arş. Gör. Ayşe IŞIK ÖNER

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: 0000-0002-9404-2687

Doç. Dr. Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: 0000-0002-0458-3405

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ilkokul 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin temel demokratik değerlere ilişkin algı düzeyleri ve çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem grubu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Bağcılar, Esenler ve Esenyurt ilçelerinde 2, 3 ve 4. sınıf öğrenimine devam eden 565 ilkokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu ve temel demokratik değerler ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde aritmetik ortalama, betimsel istatistikler ve Mann Whitney U testi ile Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda ilkokul öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algılarının orta düzeyde olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Değer, Demokratik Değer, İlkokul Öğrencisi

ABSTRACT

This study was planned to determine the levels of elementary school 2, 3 and 4 grade students regarding basic democratic values. In this context, basic democratic values levels of elementary students were examined and to determine the differentiation status according to various variables. In this research, the descriptive survey model was used. The sample of the research consists of 565 elementary school students who continue their 2nd, 3rd and 4th grade education in Bağcılar, Esenler and Esenyurt districts of Istanbul in 2017-2018 academic year. In the research, personal information form and basic democratic values scale were used. In the analysis of the data were applied Descriptive statistics, arithmetic mean and Mann Whitney U test and Kruskal Wallis H Test. As a result of data analysis, it has been observed that elementary school students' perceptions of basic democratic values are at a medium level.

Key Words: Democracy, Value, Democratic Value, Elementary School Student

1. GİRİŞ

Değişen çağ beraberinde değişen toplumları getirmektedir. Her toplumun kendine özgü değer ve yapıları vardır. Bu değişimlerle birlikte toplumsal ve bireysel devamlılık için demokrasinin sürdürülebilmesi ve korunması büyük önem taşımaktadır. Demokrasi bir yaşam şekli, düşünce tarzıdır (Ertürk, 1981; Güven, Aktaş ve Sever, 2013; Oktay, 2001; Yeşil, 2002). Modern yaşam demokrasi, demokrasi ise bireylerin bağımsız hareketlerinde zekâlarını serbest bırakması bir nevi zihnini özgürleştirmesidir (Dewey, 1903). Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre demokrasi halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimidir (TDK, 2020). Demokrasi, ders niteliğinden ziyade tutum ve davranışlarla günlük hayatta pratiği yapılarak benimsenebilecek bir olgudur (San, 1985). Demokrasi, bireylerin demokratik değerlere sahip olmalarını, demokratik davranış biçimlerini benimsemelerini ve demokratik yollarla düşünebilmelerini istemektedir. Bu da demokrasinin yaşanılarak öğrenileceğini göstermektedir (Yeşil, 2004).

Farklılıkların sürdürülüp devam etmesi için demokratik kültürle yetişmiş bireylere ihtiyaç vardır ve demokrasi bilincine sahip bireyler yetiştirmede eğitim kurumları büyük rol oynamaktadır (Şişman, Güleç ve Dönmez, 2010). Okullar refahı, adaleti, eşitliği, merhameti, işbirliği ve sivil sorumluluk ile ilişkili demokratik değerleri teşvik eden yerler olmalıdır (Angell, 1998). Okullardaki demokrasi eksikliği en çok öğretmen ve öğrencileri etkilemektedir. Bu eksiklik okullarda yetersizliğe, çatışmalara ve kusurlu

yapılanmaya neden olmaktadır (Dewey, 1903). Bu bağlamda öğrenme ortamları öğrenmeyi kolaylaştırıcı, demokratik, öğrencilere rehberlik eden, bireysel farklılık ve gereksinimleri karşılayacak nitelikte olmalıdır (Oğuz, 2011).

Demokratik eğitim cinsiyet, sınıf, düşünce, ırk farklılığından ziyade, bireylerin kavrama gücüne göre düzenlenen eğitimidir (Gökçe, 2005). Knight ve Pearl (2000)' göre demokratik eğitim ortamları adalet ve eşitlik üzerine yapılmış olup, tartışma ortamında farklı görüşlerin dile getirildiği yerlerdir. Demokratik eğitim için eğitim programlarında demokrasinin ilke ve kurallarına, insan hak ve özgürlüklerine ilişkin açık veya örtük şekilde hedeflere yer verilmeli ve öğrenme yoluyla bireylere kazandırılması gereklidir (Hotaman, 2010). Demokratik eğitim karşılıklı saygıya, öğretmen öğrenci ilişkisine, kişiliğe, bireyin değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya değer veren bir eğitim şeklidir (Oğuzkan, 1981; Akt., Ulubey ve Gözütok, 2016). Bu bağlamda demokratik eğitim ortamlarının farklılıkların saygıyla karşılandığı, bireysel farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü, farklı görüşlerin dile getirilebildiği eğitim ortamları olduğunu söyleyebiliriz.

Demokrasinin etkinliği demokratik değerler, yaşam biçimi ve davranışlar ile ilişkilidir. Kınal ve Işık (2003), demokratik değerler ile ilgili yaptıkları alanyazın incelemesi sonucunda özgürlük, eşitlik, adalet, yaşama saygı, işbirliği, iyiyi arayış, özgüven, duyarlılık, hoşgörü, sorumluluk, güvenlik, farklılıkları kabul, barış, mükemmellik, etkililik ve gelişimin demokratik değerler olarak ele alındığını ortaya koymuşlardır (Akt., Uygun ve Engin, 2014).

Değerler, bireylerin çevresindeki varlıklara anlam yüklemesiyle duygusal olarak sahip olduğu yapılarıdır (Yeşil ve Aydın, 2007). Değerler, bir şeyin arzu ediliş edilmemesi hakkındaki inançtır (Güngör,1993). Değerler sosyal dayanışma yoluyla toplumun uyması gereken ortak davranışları belirlemektedir (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009). Eğitim kurumlarında temiz olma, düzenli olma, sağlığına dikkat etme, vatansever olma, yaratıcı olma, girişimci olma ve adil olma gibi değerlerin hedeflendiği görülmektedir (Akbaş, 2008). Değerlerin üzerine yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere duyuşsal bir özellik olduğu görülmektedir.

Bireyleri yetiştirirken daha çok bilişsel özelliklerin üzerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Öğretimde bilişsel özellik kadar duyuşsal özelliklerinde dikkate alınması gerekmektedir. Bireyler kendilerini ifade ederken ve çevresiyle iletişim kurarken duyuşsal yönleriyle hareket etmektedirler. Bu bağlamda 2018 yılında güncellenen öğretim programlarının temelinde değerler ve yetkinlikler yer almaktadır. Özellikle hayat bilgisi dersi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programında özel amaçlarda değerlere yer verildiği görülmektedir. Hayat bilgisi dersi öğretim programının özel amaçlarında 'Millî, manevi ve insani değerleri yaşantısal hâle getirir' ifadesi yer almaktadır (MEB, 2018a). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarından biri ise 'Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri' dir. Ayrıca değerler eğitimi bölümünde adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri yer almaktadır (MEB, 2018b). Bu değerlere bakıldığında demokratik değerlere ilişkin değerlerinde yer aldığı görülmektedir.

Demokratik değerlere ilişkin alanyazın incelendiğinde, Türkiye'de demokratik değerlere yönelik yöntem (Yeşil, 2004; Yeşil ve Aydın, 2007), değerler eğitimi (Izgar ve Beyhan, 2015; Tahiroğlu ve Aktepe, 2015), öğretmen ve yöneticiler (Bayraktar ve Karakölçe, 2019; Çiftçi, 2015; Karadağ, Baloglu ve Yalçinkayalar 2006; Yılmaz, 2011), ortaokul öğrencileriyle (Doğanay ve Sarı, 2004; Yüksel, Bağcı ve Vatansever, 2013) ilişkisine yönelik çalışmalara rastlanmaktadır. Demokratik değerleri ilkökul öğrencileri bağlamında ele alan bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Demokratik değerlerin etkililiğinde ve kazandırılmasında erken yaş eğitimi önemli bir faktördür.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı ilkökul 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaç bağlamındaki alt amaçlarımız;

1. İlkokul 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları ne düzeydedir?
2. İlkokul 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerleri çeşitli değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailede yaşayan kişi sayısı, aile gelir durumu, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, aile içinde herhangi bir konuda çocuğun görüşüne yer verme durumu, arkadaşlarıyla oyun oynarken fikirlerinin önemsenme durumu, çocuğun herhangi bir olay karşısında fikir ve görüşlerini açıkça dile getirme durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle arkadaşlık kurmama durumu, herhangi bir konuda

kendi fikri dışında düşünenlerle oyun oynamama durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlere yardım etmeme durumu) göre farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizleri bu kısımda verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

İlkokul 2. 3. Ve 4. Sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin düzeylerinin belirlendiği bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte olan ya da halen var olmakta olan bir durumu olduğu şekliyle betimleye çalışan bir yaklaşımdır (Karasar, 1999).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde 2017-2018 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören ilkokul 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise basit rastgele örneklem kullanılarak 2017-2018 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Bağcılar, Esenler ve Esenyurt ilçelerinde 2, 3 ve 4. Sınıf öğrenimine devam eden 565 ilkokul öğrencisi oluşturmaktadır. İlkokul öğrencilerinin %45'i kadın, %55'i erkek öğrencilerdir. İlkokul öğrencilerinin %7'si 2. Sınıf, %47'si 3. Sınıf ve %46'sı 4. Sınıf öğrencileridir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve temel demokratik değerler ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu, ilkokul öğrencilerine ilişkin cinsiyet, sınıf düzeyi, ailede yaşayan kişi sayısı, aile gelir durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile içinde herhangi bir konuda çocuğun görüşüne yer verme durumu, arkadaşlarıyla oyun oynarken fikirlerinin önemsenme durumu, çocuğun herhangi bir olay karşısında fikir ve görüşlerini açıkça dile getirme durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle arkadaşlık kurmama durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle oyun oynamama durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlere yardım etmeme durumu ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Temel demokratik değerler ölçeği, Uygun ve Engin (2014) tarafından geliştirilen ölçek işbirliği(10), özgüven(9), farklılıklara saygı duyma(8) ve adil olma(7) alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alpha ile hesaplanmıştır. Genel güvenilirlik katsayısı .82, işbirliği alt boyutu .77, özgüven alt boyutu .69, farklılıklara saygı alt boyutu .63 ve adil olma alt boyutu .56 olarak hesaplanmıştır. Özdamar (2002), 0.40-0.60 arası güvenilirlik katsayısını düşük düzeyde güvenilir, 0.60-0.80 arası güvenilirlik katsayısını oldukça güvenilir ve 0.80-1.00 arası güvenilirlik katsayısını yüksek düzeyde güvenilir olarak ifade etmektedir.

Tablo 1. Temel demokratik değerler ölçeğine ilişkin sınırlar ve düzeyler

Seçenekler	Sınırlar	Düzeyler
(5) Her zaman	4.21 - 5.00	Çok Yüksek
(4) Genellikle	3.41 - 4.20	Yüksek
(3) Ara Sıra	2.61 - 3.40	Orta
(2) Nadiren	1.81 - 2.60	Düşük
(1) Hiç	1.00 - 1.80	Çok Düşük

Temel demokratik değerler ölçeği beşli likert yapısıdır ve ölçeğe ilişkin sınırlar ve düzeyler tablo 1'de verilmiştir. Her zaman (5) seçeneği çok yüksek, hiç (1) seçeneği çok düşük arasında değişmektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak için yapılan Kolmogorov Smirnov testi sonucunda verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiş ve nonparametrik testler ile analiz yapılmıştır. Verilerin analizinde aritmetik ortalama, betimsel istatistikler ve Mann Whitney U testi ile Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Birinci alt amaca ilişkin sonuçlar

Araştırmamızın birinci alt amaç sorusu ‘İlkokul 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları ne düzeydedir?’ şeklindedir. Birinci alt amaca ilişkin bulgular tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonucu

ALT BOYUTLAR	N	$\bar{x}$	ss
İşbirliği	565	3.57	1.08
Özgüven	565	3.44	.95
Farklılıklara saygı duyma	565	3.21	.77
Adil olma	565	3.09	.82
Toplam ortalama	565	3.35	.83

Tablo 2 incelendiğinde ilkökuller öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları ($\bar{x}=3.35$) orta düzeyde, işbirliği alt boyutu ($\bar{x}=3.57$) ve özgüven alt boyutu ($\bar{x}=3.44$) yüksek düzeyde, farklılıklara saygı duyma alt boyutu ($\bar{x}= 3.21$) ve adil olma alt boyutunun ($\bar{x}= 3.09$) orta düzeyde olduğu görülmüştür.

3.2. İkinci alt amaca ilişkin sonuçlar

Araştırmamızın ikinci alt amaç sorusu ‘İlkokul 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerleri çeşitli değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailede yaşayan kişi sayısı, aile gelir durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile içinde herhangi bir konuda çocuğun görüşüne yer verme durumu, arkadaşlarıyla oyun oynarken fikirlerinin önemsenme durumu, çocuğun herhangi bir olay karşısında fikir ve görüşlerini açıkça dile getirme durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle arkadaşlık kurmama durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle oyun oynamama durumu, herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlere yardım etmeme durumu) göre farklılık göstermekte midir?’ şeklindeydi.

Tablo 3. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Aile İçinde Herhangi Bir Konuda Çocuğun Görüşüne Yer Verme Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Mann Whitney U Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Görüşüne yer verme	N	$\bar{x}$	SIRA TOPLAMLARI	U	p
İşbirliği alt boyutu	Evet	444	287,14	127490,50	24579,500	.193
	Hayır	120	265,33	31839,50		
Özgüven alt boyutu	Evet	444	284,43	126286,00	25784,000	.589
	Hayır	120	275,37	33044,00		
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	Evet	444	279,66	124169,00	25379,000	.425
	Hayır	120	293,01	35161,00		
Adil olma alt boyutu	Evet	444	272,90	121168,50	22378,500	.007*
	Hayır	120	318,01	38161,50		
Toplam ortalama	Evet	444	283,08	125686,00	26384,000	.872
	Hayır	120	280,37	33644,00		

Tablo 3 incelendiğinde aile içinde çocuğun görüşüne yer verme değişkenine göre adil olma ($U= 22378,500$, $p< .05$) alt boyutunda hayır diyenlerin lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 4. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Çocuğun Herhangi Bir Olay Karşısında Fikir Ve Görüşlerini Açıkça Dile Getirme Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Mann Whitney U Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Görüşünü dile getirme	N	$\bar{x}$	SIRA TOPLAMLARI	U	p
İşbirliği alt boyutu	Evet	442	296,57	131083,00	21186,000	.000*
	Hayır	123	234,24	28812,00		
Özgüven alt boyutu	Evet	442	293,43	129697,50	22571,500	.004*
	Hayır	123	245,51	30197,50		
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	Evet	442	285,01	125974,50	26294,500	.425
	Hayır	123	275,78	33920,50		
Adil olma alt boyutu	Evet	442	281,14	124263,50	26360,500	.607
	Hayır	123	289,69	35631,50		
Toplam ortalama	Evet	442	291,86	129000,00	23269,000	.015*
	Hayır	123	251,18	30895,00		

Tablo 4 incelendiğinde çocuğun herhangi bir olay karşısında fikir ve görüşlerini açıkça dile getirme değişkenine göre işbirliği ($U= 21186,000$, $p< .05$), özgüven ($U= 22571,500$, $p< .05$) alt boyutlarında ve toplam ortalamalarında ($U= 23269,000$, $p< .05$) evet diyenlerin lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 5. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Herhangi Bir Konuda Kendi Fikri Dışında Düşünenlerle Arkadaşlık Kurmama Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Mann Whitney U Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Arkadaşlık kurmama	N	$\bar{x}$	SIRA TOPLAMLARI	U	p
İşbirliği alt boyutu	Evet	147	229,82	33783,50	22905,500	.000*
	Hayır	418	301,70	126111,50		
Özgüven alt boyutu	Evet	147	247,38	36365,50	25487,500	.002*
	Hayır	418	295,53	123529,50		
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	Evet	147	259,40	38132,50	27254,500	.041*
	Hayır	418	291,30	121762,50		
Adil olma alt boyutu	Evet	147	273,88	40261,00	29383,000	.430
	Hayır	418	286,21	119634,00		
Toplam ortalama	Evet	147	245,04	36021,00	25143,000	.001*
	Hayır	418	296,35	123874,00		

Tablo 5 incelendiğinde çocuğun herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle arkadaşlık kurmama durumu değişkenine göre işbirliği ($U= 22905,500$, $p< .05$), özgüven ($U= 25487,500$, $p< .05$), farklılıklara saygı duyma ($U= 27254,500$, $p< .05$) alt boyutlarında ve toplam ortalamalarında ($U= 25143,000$, $p< .05$) hayır diyenlerin lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 6. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Herhangi Bir Konuda Kendi Fikri Dışında Düşünenlerle Oyun Oynamama Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Mann Whitney U Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Oyun oynamama	N	$\bar{x}$	SIRA TOPLAMLARI	U	p
İşbirliği alt boyutu	Evet	103	234,45	24148,50	18792,500	.001*
	Hayır	462	293,82	135746,50		
Özgüven alt boyutu	Evet	103	254,52	26215,50	20859,500	.050
	Hayır	462	289,35	133679,50		
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	Evet	103	258,59	26635,00	21279,000	.093
	Hayır	462	288,44	133260,00		
Adil olma alt boyutu	Evet	103	285,26	29381,50	23560,500	.876
	Hayır	462	282,50	130513,50		
Toplam ortalama	Evet	103	248,65	25611,00	20255,000	.018*
	Hayır	462	290,66	134284,00		

Tablo 6 incelendiğinde çocuğun herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle oyun oynamama durumu değişkenine göre işbirliği alt boyutunda ($U= 18792,500$, $p< .05$) ve toplam ortalamalarında ($U= 20255,000$, $p< .05$) hayır diyenlerin lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 7. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Herhangi Bir Konuda Kendi Fikri Dışında Düşünenlere Yardım Etmeme Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Mann Whitney U Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Yardım etmeme	N	$\bar{x}$	SIRA TOPLAMLARI	U	p
İşbirliği alt boyutu	Evet	91	211,96	19288,50	15102,500	.000*
	Hayır	473	296,07	140041,50		
Özgüven alt boyutu	Evet	91	229,14	20852,00	16666,000	.001*
	Hayır	473	292,77	138478,00		
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	Evet	91	258,30	23505,00	19319,000	.121
	Hayır	473	287,16	135825,00		
Adil olma alt boyutu	Evet	91	277,34	25237,50	21051,500	.741
	Hayır	473	283,49	134092,50		
Toplam ortalama	Evet	91	231,62	21077,00	16891,000	.001*
	Hayır	473	292,29	138253,00		

Tablo 7 incelendiğinde çocuğun herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünelere yardım etmeme durumu değişkenine göre işbirliği ($U = 15102,500$, $p < .05$), özgüven ($U = 16666,000$, $p < .05$) alt boyutları ve toplam ortalamalarında ($U = 16891,000$, $p < .05$) hayır diyenlerin lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 8. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Algıları Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Kruskal Wallis Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Sınıf düzeyi	N	$\bar{x}$	sd	χ^2	p	Anlamlı fark
İşbirliği alt boyutu	2. sınıf	40	262,66	2	10,551	.005*	4-3
	3. sınıf	264	262,30				
	4. sınıf	261	307,06				
Özgüven alt boyutu	2. sınıf	40	253,66	2	13,958	.001*	4-2,4-3
	3. sınıf	264	260,15				
	4. sınıf	261	310,61				
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	2. sınıf	40	242,69	2	17,347	.000*	4-2,4-3
	3. sınıf	264	258,94				
	4. sınıf	261	313,51				
Adil olma alt boyutu	2. sınıf	40	258,59	2	3,308	.191	
	3. sınıf	264	274,04				
	4. sınıf	261	295,81				
Toplam ortalama	2. sınıf	40	246,60	2	15,360	.000*	4-2,4-3
	3. sınıf	264	260,02				
	4. sınıf	261	311,82				

Tablo 8 incelendiğinde ilkököl öğrencilerinin temel demokratik değerlerine ilişkin algıları sınıf değişkenine göre işbirliği [$\chi^2 (2) = 10,551$, $p > .05$], özgüven [$\chi^2 (2) = 13,958$, $p > .05$], farklılıklara saygı duyma [$\chi^2 (2) = 17,347$, $p > .05$] alt boyutları ile toplam ortalamalarında [$\chi^2 (2) = 15,360$, $p > .05$] anlamlı bir farklılık göstermektedir. 4. Sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları diğer sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Kruskal Wallis-H testi sonrası anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklı olduğunu belirlemek için Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, 2 ve 4. Sınıflar arasında özgüven, farklılıklara saygı duyma alt boyutları ve toplam ortalamalarında 4. Sınıf lehine göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. 3. Ve 4. Sınıflar arasında işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı duyma alt boyutları ve toplam ortalamalarında 4. Sınıf lehine göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

Tablo 9. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Algıları Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Kruskal Wallis Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Gelir düzeyi	N	$\bar{x}$	sd	χ^2	p	Anlamlı fark
İşbirliği alt boyutu	1000 TL ve altı	129	258,54	4	4,429	.351	
	1001-1500 TL	110	282,93				
	1501-2000	150	295,48				
	2001-2500	99	284,45				
	2501 ve üstü	77	297,90				
Özgüven alt boyutu	1000 TL ve altı	129	248,79	4	11,199	.024*	1001-1500 ile 1000 TL altı 1501-2000 ile 1000 TL altı
	1001-1500 TL	110	290,89				
	1501-2000	150	311,44				
	2001-2500	99	270,56				
	2501 ve üstü	77	289,63				
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	1000 TL ve altı	129	253,88	4	7,175	.127	
	1001-1500 TL	110	292,37				
	1501-2000	150	300,66				
	2001-2500	99	293,89				
	2501 ve üstü	77	269,99				
Adil olma alt boyutu	1000 TL ve altı	129	256,73	4	5,307	.257	
	1001-1500 TL	110	295,09				
	1501-2000	150	297,03				
	2001-2500	99	277,44				
	2501 ve üstü	77	289,55				
Toplam ortalama	1000 TL ve altı	129	250,31	4	8,195	.085	
	1001-1500 TL	110	290,50				
	1501-2000	150	304,28				
	2001-2500	99	278,91				
	2501 ve üstü	77	290,84				

Tablo 9 incelendiğinde ilkököl öğrencilerinin temel demokratik değerlerine ilişkin algıları aile gelir durumu değişkenine göre özgüven [$X^2 (4) = 11,199, p > .05$] alt boyutuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Geliri 1501-2000 TL arasında olan ailelerin çocuklarının temel demokratik algılarının diğer çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Kruskal Wallis-H testi sonrası anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklı olduğunu belirlemek için Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, 1000tl ve altı ile 1001-1500tl gelir durumları arasında 1001-1500 gelir durumundakilerinin lehine özgüven alt boyutunda anlamlı bir değişiklik vardır. 1000tl ve altı ile 1501-2000tl gelir durumları arasında 1501-2000tl gelir durumundakilerinin lehine özgüven, farklılıklara saygı, adil olma alt boyutlarında ve toplam ortalamalarına göre anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 10. İlkokul Öğrencilerinin Temel Demokratik Değerlerine İlişkin Algıları Ailede Yaşayan Kişi Sayısı Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumunu Gösteren Kruskal Wallis Testi Sonucu

ALT BOYUTLAR	Ailedeki kişi sayısı	N	$\bar{x}$	sd	X^2	p	Anlamlı fark
İşbirliği alt boyutu	2-5 kişi	430	287,81	2	4,393	.111	
	6-10 kişi	130	272,31				
	11-15 kişi	5	147,30				
Özgüven alt boyutu	2-5 kişi	430	289,85	2	6,247	.044*	2-5,11-15
	6-10 kişi	130	265,99				
	11-15 kişi	5	135,80				
Farklılıklara saygı duyma alt boyutu	2-5 kişi	430	284,09	2	2,617	.270	
	6-10 kişi	130	283,92				
	11-15 kişi	5	165,60				
Adil olma alt boyutu	2-5 kişi	430	285,40	2	,270	.533	
	6-10 kişi	130	277,91				
	11-15 kişi	5	208,80				
Toplam ortalama	2-5 kişi	430	288,35	2	,533	.107	
	6-10 kişi	130	270,34				
	11-15 kişi	5	152,00				

Tablo 10 incelendiğinde ilkököl öğrencilerinin temel demokratik değerlerine ilişkin algıları ailedeki kişi sayısı durumu değişkenine göre özgüven [$X^2 (2) = 6,247, p > .05$] alt boyutuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ailedeki birey sayısı 2 ile 5 arasında olan çocukların temel demokratik algıları daha yüksektir. Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklı olduğunu belirlemek için Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, ailesinde 2-5 ve 11-15 kişi bulunanlar arasında 2-5 kişi lehine özgüven alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda ilkököl öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları orta düzeyde, işbirliği alt boyutu ve özgüven alt boyutu yüksek düzeyde, farklılıklara saygı duyma alt boyutu ve adil olma alt boyutunun orta düzeyde olduğu görülmüştür. İlğan, Karayigit ve Çetin (2013) ortaokul öğrencilerinin yüksek düzeyde demokratik değerleri benimsediğini ortaya koymuşlardır. Yılmaz (2011) ilköğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin demokratik değerlere katılımının yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir.

İlkokul öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları cinsiyet, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu ve arkadaşlarıyla oyun oynarken fikirlerinin önemsenme durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

İlkokul öğrencilerinin temel demokratik değerlerine ilişkin algılarında aile içinde herhangi bir konuda çocuğun görüşüne yer verme durumu değişkenine göre adil olma alt boyutunda hayır diyenler lehine anlamlı bir fark vardır. Yani, aile içinde görüşü alınmayan çocukların adil olma düzeyleri, görüşüne yer verilen çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Dikkat çeken bu sonuç, görüşüne yer verilmeyen çocukların ifade edemediği söz hakkının önemini kavradığını ve iletişime geçtikleri bireylere bu açıdan anlamlar yükledikleri söylenebilir.

Çocuğun herhangi bir olay karşısında fikir ve görüşlerini açıkça dile getirme durumu değişkenine göre işbirliği, özgüven alt boyutları ve toplam ortalamalarına göre evet diyenler lehine anlamlı bir farklılık vardır. Herhangi bir olay karşısında kendini ifade edebilen bireyler çevresi tarafından daha iyi anlaşılmaktadır. Bu durum bireyin kendine olan inancını ve güvenini artırabilmektedir. Çevresi tarafından daha iyi algılanan bireylerinde demokratik değer düzeyleri etkilenebilmektedir.

Herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle arkadaşlık kurmama durumu değişkenine göre işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı duyma alt boyutları ve toplam ortalamalarına göre hayır diyenler lehine anlamlı bir farklılık vardır. Herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlerle oyun oynamama durumu değişkenine göre işbirliği, özgüven alt boyutları ve toplam ortalamalarına göre hayır diyenler lehine anlamlı bir farklılık vardır. Herhangi bir konuda kendi fikri dışında düşünenlere yardım etmeme durumu değişkenine göre işbirliği, özgüven alt boyutları ve toplam ortalamalarına göre hayır diyenler lehine anlamlı bir farklılık vardır. Yani, farklı düşünenlere karşı tutumun nasıl olduğu belirlenmeye çalışılan bu değişkenlerde bireylerin farklı düşünenlerle etkileşimde olunabileceği, bu farklılıkların kendilerine olan güvenlerini azaltmadığı ve farklılıklara ön yargıyla yaklaşmadığı söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde farklı düşünenlere yönelik değişkenlere rastlanmamıştır.

İlkokul öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları sınıf düzeyi değişkenine göre işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı duyma alt boyutları ve toplam ortalamalarına göre anlamlı farklılık vardır. 4. Sınıf öğrencilerinin temel demokratik değerlere ilişkin algıları diğer sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun eğitim düzeyi ve bilinçlenmenin etkisiyle olduğu söylenebilir. Yani, eğitim düzeyi arttıkça demokratik değer düzeyleri de artmaktadır. Benzer şekilde Çiftçi (2015) eğitim düzeyi arttıkça demokratik değerlerin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Aile gelir durumu değişkenine göre özgüven alt boyutunda anlamlı bir farklılık vardır. Gelir düzeyi arttıkça çocukların özgüven boyutunun daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak İlğan, Karayigit ve Çetin (2013)'in çalışmalarında ortaokul öğrencilerinin demokratik değerleri gelir durum değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemiştir.

Ailede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre özgüven alt boyutunda anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Ailedeki kişi sayısı azaldıkça çocukların özgüven boyutlarının arttığı görülmektedir. Kalabalık ailelerde denge kurmak daha zordur. Her bireye eşit hak vermek daha az kalabalık ailelere göre daha güçtür. Bu durum sonucunda bireylere daha az söz hakkı düşebilmektedir. Bu da özgüven boyutlarını etkileyebilmektedir. Yüksel, Bağcı ve Vatansever (2013), ailede birey sayısı azaldıkça saygılı olma, kibar olma ve işbirliği yapma düzeylerinin arttığı, ailede birey sayısı arttıkça hoşgörülü olma düzeylerinin de arttığını belirtmiştir.

Bu çalışmanın örneklemini ilköğrencileri oluşturmaktadır. Alanyazın incelendiğinde lise öğrencilerine yönelik çalışmalara rastlanmamıştır. Benzer çalışmalar lise öğrencilerine yönelik yürütülebilir. Demokratik değerleri eğitim ortamlarında uygulamaya koyan öğretmenlerin önemi büyüktür. Bu bağlamda öğretmen yetiştiren akademisyenlerin ne düzeyde demokratik değerlere sahip olduğu araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Angell, A. V. (1998). Practicing democracy at school: a qualitative analysis of an elementary class council. *Theory & Research in Social Education*, 26(2), 149-172.
- Bayraktar, H. V., & Karakülçe, N. (2019). İlkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarının incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 5(18), 39-59.
- Çiftçi, A. S. (2015). *İlkokul öğretmenlerinin sınıf yönetim tarzları ve demokratik değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki*. (Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Dewey, J. (1903). Democracy in education. *The elementary school teacher*, 4(4), 193-204.
- Doğanay, A., & Sarı, A. G. M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39(39), 356-383.
- Ertürk, S. (1981). *Diktacı tutum ve demokrasi*. Ankara: Yelken Tepe Yayınları
- Gökçe, F. (2005). *Devlet ve eğitim*. Ankara: Tek Ağaç Yayınevi.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları
- Güven, M., Aktaş, B. Ç., & Sever, D. (2013). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının ve kazanımlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 1-23.

- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(1), 29-42.
- Izgar, G., & Beyhan, Ö. (2015). Değerler eğitimi programının ilköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 439-470.
- İlğan, A., Karayığıt, D., & Çetin, B. (2013). Ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 97-118.
- Karadağ, E., Baloglu, N., & Yalçinkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler eğitimi dergisi*, 4(12), 65-82.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Knight, T., & Pearl, A. (2000). Democratic education and critical pedagogy. *The Urban Review*, 32(3), 197-226.
- MEB, (2018a). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB, (2018b). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Oğuz, A. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme ve öğrenme anlayışları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(22), 139-160.
- Oktay, A. (2001). *21. yüzyılda yeni eğilimler ve eğitim, 21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi*. İstanbul: Sedar Yayıncılık.
- Özdamar, K. (2002). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi 1 SPSS-Minitab*. Eskişehir: Kaan Kitapevi.
- San, C. (1985). *Gençlik ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Şişman, M., Güleş, H., & Dönmez, A. (2010). Demokratik bir okul kültürü için yeterlilikler çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 167-182.
- Tahiroğlu, M., & Aktepe, V. (2015). Değerler eğitimi yaklaşımlarına göre geliştirilen etkinliklerin demokratik algı ve davranışlar üzerine etkisi. *Değerler eğitimi dergisi*, 13(30), 309-345.
- Türk Dil Kurumu (2020). <https://sozluk.gov.tr/> 20.04.2020 tarihinde alınmıştır.
- Ulubey, Ö., & Gözütok, F. D. (2016). Yaratıcı drama ve diğer etkileşimli öğretim yöntemleri ile geleceğin vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi. *Eğitim ve Bilim*, 40(182).
- Uygun, S., & Engin, G. (2014). Temel demokratik değerler ölçeği: bir ölçek geliştirme çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 9(5).
- Yaman, H., Taflan, S., & Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 35-41
- Yeşil, R., Aydın, D., (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(2), 65-68.
- Yılmaz, K. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin sınıf yönetimi tarzları ile demokratik değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 147-170.
- Yüksel, İ., Bağcı, Ş., & Vatansever, E. (2013). İlköğretim son sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin belirlenmesi. *Adıyaman üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, (12), 309-334.